

Dreamteam Beheer: Ontwerper + Buitenstaander + Welzijn

Door: Anne-Mette van Lieshout, tlu landschaparchitecten

Als aanvulling op de N19 "Voorbij de crisis" van het KEI, heeft Anne-Mette van Lieshout van tlu landschaparchitecten toegelicht hoe zij denkt dat bewonersbeheer van de openbare ruimte in bestaande wijken versterkt kan worden. Het ontwerpproces in de herstructureringswijken biedt hiervoor uitkomst, mits de juiste partijen worden ingezet.

De Buitenstaanders

Uit onderzoek naar leefstijlen in Nederland (o.a. door Motivaction) blijkt dat er onder burgers een verschuiving plaatsvindt van 'verantwoordelijken' (mensen die zich organiseren in het verenigingsleven, in bewonersorganisaties en politiek actief zijn) naar de 'pragmatici' (mensen die het meer of min opgegeven hebben invloed uit te oefenen op het groter geheel) en naar de 'buitenstaanders' (mensen die zich buitengesloten voelen in de maatschappij en bij veranderingen recalcitrant en passief reageren).

Op basis van dit onderzoek heb ik de participatie processen - waar ik als ruimtelijke ontwerper bij betrokken ben - tegen het licht gehouden. Bij het ontwerp van openbare ruimte in woonwijken streeft tlu landschaparchitecten ernaar om een ontwerp zodanig uit te werken dat er kansen inzitten voor 'zelfbeheer' van betrokkenen. Dat betekent beheer van het openbaar groen door bewoners, beheer van een speelplek door een vereniging of beheer van een winkelplein door ondernemers.

Het interessante is, dat juist de 'pragmatici' en de 'buitenstaanders' ondanks (of misschien wel dankzij) hun gebrek aan participatie in de besluitvorming op het grote schaalniveau, bij uitstek de doelgroep vormt voor het actief participeren op een lage schaalniveau. Zij richten zich het liefst op participatie die fysiek zichtbaar is. Invloed op de realisatie van eigen stoep, eigen winkelpleintje en eigen buurtpark spreekt aan. Hier ligt een kapitaal aan menskracht verscholen. Voorwaarde is wel dat zij het gevoel van eigenaarschap van hun woonomgeving hebben óf krijgen door een nieuwe inrichting ervan. Ik zal in onderstaande tekst ingaan op de vraag hoe buitenstaanders bereikt kunnen worden en zich betrokken gaan voelen bij hun eigen omgeving - zo betrokken dat zij zelfs participeren in het beheer van de openbare ruimte.

Het gevoel van eigenaarschap

De manier waarop bewoners, gebruikers en ondernemers worden betrokken bij de planvorming rondom de openbare ruimte, heeft veel invloed op hun gevoel van eigenaarschap bij deze openbare ruimte. De betrokkenheid wordt groter wanneer zij in een vroeg stadium de gelegenheid krijgen om mee te denken over een geplande herinrichting. Ontwerpers hebben de taak om met het nieuwe ontwerp gesignaleerde knelpunten op te lossen én ruimte te bieden voor de wensen van betrokkenen. Of dat nou gemeente, corporatie, bewoners of ondernemers zijn. Let wel, dat bewoners en ondernemers vaak de scherpste kijk hebben op wat er in een wijk speelt. Zij wonen en werken er immers 24 uur per dag.

Het gemis van Welzijn

Waar ik als ontwerper van woonwijken tegenaan loop, is dat té veel kansen blijven liggen voor het realiseren van een goed functionerende openbare ruimte wanneer de welzijn-afdelingen van de gemeente geen deel uitmaken van het ontwerpproces. Dit begint al bij het betrekken van de groep buitenstaanders in het ontwerpproces. Uit onderzoek is gebleken dat deze groep niet zomaar op participatieavonden komt en lang niet iedereen wijkkranten en nieuwsbrieven leest. Een andere benadering is dus wenselijk.

Wanneer corporaties betrokken zijn, kunnen zij een rol spelen in het benaderen van bewoners en ondernemers. In veel situaties is dat echter niet het geval en ben je als

ontwerper afhankelijk van de gemeente. In dat geval is mijn inziens de afdeling Welzijn de beste partij om 'de buitenstaanders' te bereiken. Vaak lopen er al projecten van Welzijn waarin deze groep geïnvolveerd is of zijn er om andere redenen contacten. Soms is de juiste informatie op het juiste moment genoeg om mensen enthousiast te krijgen voor het participeren in een ontwerp van hun directe omgeving.

Het komt regelmatig voor dat ontwerpen sterk verbeteren door betrokkenheid van omstanders. Het spreekt voor zich dat het functioneren van een openbare ruimte verbeterd wanneer een door bewoners en ondernemers gewenste functie of activiteit wordt toegevoegd. Om erachter te komen welke functies of activiteiten zij graag toegevoegd zien, is de afdeling Welzijn of Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling nodig. Zij zitten bij het ontwerpen van openbare ruimte echter nooit aan tafel. Omdat die cultuur er niet is binnen een gemeente. Of omdat die diensten het zelf niet nuttig vinden om mee te denken met de planvorming. En dat is jammer. Want er gebeurt zo veel in het kader van sociale projecten en programma's dat de levendigheid in de openbare ruimte kan stimuleren en daarnaast kan zorgen dat de openbare ruimte beter aansluit op de wensen van de bewoners.

De grote kans voor Welzijn

Een voorbeeld uit mijn dagelijkse praktijk: er wordt een Brede School gebouwd in een aandachtswijk. Scholen geven het signaal dat ouders weinig betrokken zijn en uit de wijk klinkt het geluid dat ouders van baldadige kinderen onzichtbaar zijn. Tegelijkertijd is er een succesvol project gaande met een groep vrouwen die normaal de deur niet uit komen (de buitenstaanders) maar nu onder begeleiding werken in een moestuin. Er staan kunstprojecten op de planning (in buurthuis of huiskamer) én er zijn regelmatig activiteiten voor kinderen in het buurtpark.

Hier ligt een kans voor het ontwerp! Door alles bij elkaar te brengen, kan een Brede School Plein gerealiseerd worden! In het ontwerp kunnen moestuinen komen, een plein met ruimte voor activiteiten na schooltijd, de kunstprojecten en activiteiten voor ouderen (bijvoorbeeld met verstand van tuinieren). Maar om deze activiteiten op te nemen in het ontwerp, zijn wel de afdelingen nodig die deze projecten op de planning hebben staan.

Meer voor minder

De doelen van het Brede Schoolplein zijn duidelijk: buitenstaanders betrekken bij de samenleving, kinderen eigenaarschap laten voelen voor hun schoolplein en de school een prachtig imago geven. Maar er zijn ook financiële voordelen aan verbonden. Er is geen apart budget voor decoratie of kunst op het schoolplein nodig. Kunst wordt immers verzorgd vanuit de al geplande kunstprojecten van Welzijn. Er zijn geen middelen nodig voor een aparte schooltuin, want de huidige moestuin verhuist hierheen. Door ouderen in de wijk in te zetten bij de begeleiding van jonge tuinders, is de professionele begeleiding ook niet meer nodig. Er hoeft niet (meer) voorzien te worden in speelplekken in het woongebied rondom de school en tenslotte mag verwacht worden, dat het risico op vandalisme kleiner is, omdat er vaker toezicht is op het 'Brede Schoolplein' dan het geval is bij gewone schoolpleinen.

Kans voor kosteloos beheer

Door moestuinen toe te voegen op het Brede Schoolplein, komt automatisch een deel van het beheer bij de gebruikers te liggen. Het openstellen van het schoolplein en het multifunctioneel inrichten van het plein, maakt het mogelijk om steeds meer beheer uit handen te geven aan specifieke groepen. Ook nu is de aanwezigheid van Welzijn erg belangrijk, omdat zij weten welke projecten een bijdrage kunnen leveren aan het beheer van de openbare ruimte. Daarnaast is het van cruciaal belang dat Welzijn juist de buitenstaanders, die in het beheer een belangrijke rol kunnen spelen, op de juiste wijze informeert over het feit dat zij blijvend hun directe omgeving kunnen beïnvloeden. Er gaat een kapitaal aan menskracht verloren door deze groepen niet te betrekken. De

'buitenstaanders' vormen nu al 32 % van de samenleving vormt en naar verwachting zal dit percentage alleen maar toenemen.

Doen?

In bovenstaande tekst is één voorbeeld genoemd waarbij de combinatie van ontwerper, Welzijn en burgers een impuls kan betekenen voor het functioneren van de openbare ruimte. Dezelfde formule kan toegepast worden in iedere buitenruimte. Mijn stelling is dat buitenruimte-ontwerpers de Welzijnsdiensten nodig hebben om een project beter, efficiënter en financieel gunstiger te maken. Als ontwerper kunt je niet afdwingen dat Welzijn aan tafel zit. Dat is dus ook niet gelukt bij het concept van het Brede Schoolplein. Als dat wel wat gelukt, hadden wij samen met de buurt voor een betere inrichting van het schoolplein en een goedkoper beheer van zowel plein als omgeving kunnen zorgen. Daar ben ik van overtuigd. Daarom zeg ik: Dreamteam Beheer? Ontwerper + Buitenstaander + Welzijn.